

PÅ LIKA VILLKOR

31 mars 2015

Slutrapport

Projektanordnare:
Studieförbundet Vuxenskolan Värmland

Detta projekt finansierades av Europeiska Integrationsfonden och av SV Värmland

Adress: Svenska ESF-rådet, Box 47141, 100 74 Stockholm

Telefon: 020-33 33 90

Mailadress: esf@esf.se

Webb plats: www.esf.se

FÖRSÄTTTSBLAD

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska integrationsfonden

Projektnamn: På lika villkor

Projektnummer: 2012-3011296

Projektägare: Studieförbundet Vuxenskolan Värmland

Projektpartners: Inga projektpartners

Medfinansiärer: Europeiska Integrationsfonden

Projektperiod: 2013-04-01 – 2015-03-31

Uppgiftslämnare: Annika Hedner

Telefon: 054-22 15 40

E-post: annika.hedner@sv.se

Hemsida: www.svvarmland.se

Övriga kontaktuppgifter: varmland@sv.se

Projektledare: Annika Hedner, 010-490 11 00 annika.hedner@sv.se

Projektledare/kursledare: Devote Mukeshimana, 010-490 11 00 devote.mukeshimana@sv.se

Ekonomiansvarig: Anders Heimer, 010-490 11 00 anders.heimer@sv.se

Extern utvärderare: Cerut, Karlstad Universitet, 054-700 21 98 www.kau.se/cerut

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	3
Bakgrund, syfte och metod	3
Projektets syfte var att:	3
Viktiga erfarenheter och slutsatser	5
Utvecklingsområden	6
PROJEKTIDÉN – PROJEKTETS HUVUDSAKLIGA SYFTE OCH INRIKTNING	6
Målgruppen för projektet var kvinnor som är anhörig- och/eller arbetskraftsinvandrare	6
Projektets syfte:	8
ÖVERGRIPANDE PROJEKTMÅL	8
DELMÅL	9
AVVIKELSER	12
Samverkan med andra aktörer och andra projekt samt spridning av resultat ..	14
Deltagarna	15
Projektet har bestått av tre delar:	16
DRAMAPEDAGOGIK OCH ESTETISKA LÄRPROCESSER	23
MENTORSKAP	25
Vem har kunnat vara mentor?	25
Mentorsrollen	25
Resultat	26
Erfarenheter	27
KVALITETSSÄKRING OCH UTVÄRDERING	27
Delaktighet	28
Framgångsfaktorer:	28
Erfarenheter	29
Allmängiltiga projekterfarenheter:	30
FÖRSLAG OCH UTVECKLINGSOMRÅDEN	30
VIKTIGA SLUTSATSER	32
Utvecklingsområden	32
Underlag för redovisning av genomförda aktiviteter och deltagare	34
REFERENSER	35

BILAGOR

- Bilaga 1.** Extern utvärdering, Cerut – centrum för forskning om regional utveckling
- Bilaga 2.** Sammanställning enkätsvar män
- Bilaga 3.** Inbjudan slutseminarium
- Bilaga 4.** Program slutseminarium
- Bilaga 5.** Reportage NWT 2015-02-21
- Bilaga 6.** Information mentorskap
- Bilaga 7** Utbildningsplan för mentorskap
- Bilaga 8** De elva europeiska grundprinciperna för integration
- Bilaga 9** Informationsfolder som kort berättar om projekt På lika villkor
- Bilaga 10** Utkast till handlingsplan vid krissituationer

SAMMANFATTNING

Bakgrund, syfte och metod

SV Värmland anser att det är betydelsefullt att folkbildningens organisationer engagerar sig i integrationsarbetet. Studieförbundens och folkbildningens grund vilar på tanken om fritt och frivilligt lärande där deltagarna är drivande och delaktiga i läroprocessen.

Målgruppen för metodutvecklingsprojektet På lika villkor, vilket pågått under tiden 2013-04-01 t o m 2015-03-31, var kvinnor som är anhörig- och/eller arbetskraftsinvandrare. Dessa kvinnor har enligt studier ofta svårigheter att integreras i samhället och har små möjligheter att utveckla egna intressen och kompetensnivå.

Berit Andersson och Magnus Lundbergs undersökning samt, SOU 2012:45, ”Kvinnor och barn i rättens gränsland”, påvisar hur nyanlända flykting- och invandrarkvinnor utsatts för våld av sina män.

Det finns också kvinnor som inte alls befinner sig i en utsatt situation med anledning av att hon utsätts för hot, våld och förtryck men som ändå har ett mycket stort behov av ett nätverk och kunskap om det svenska samhället, rättigheter och skyldigheter, sociala koder med mera.

Projektets syfte var att:

- Utveckla en metod för att ge samhällsinformation och medborgarkunskap till målgruppen för att deltagarna skall ”På egna vägar och på egna villkor komma in i det svenska samhället” i enlighet med folkbildningens idé och tanke om fritt och frivilligt deltagande och lärande.
- Resultaten skall tas till vara och förädlas i kommande projekt, löpande verksamhet samt i SV:s uppdragsverksamhet.
- Erfarenheter och slutsatser skall spridas och påverka andra individer, organisationer och myndigheter utanför SV.

Vi har provat och format en framgångsrik modell för deltagardriven integration med estetiska lärprocesser och dramapedagogik som pedagogiska instrument där deltagarna har fått prova flera sätt att genom drama och olika konstformer uttrycka sig på svenska och uppleva en personlig utveckling. Vi har involverat mentorer som är speciellt matchade till sina adepter samt gett deltagarna samhällsinformation. Det övergripande projekt målet är en väl fungerande bosättning i det svenska lokalsamhället samt ge förutsättningar för ett gott liv i Värmland som innebär trygghet och att varje individ möts med respekt.

Sammanlagt har 53 kvinnor deltagit i projektet och av dessa har 15 deltagare fått arbete, praktikplats eller påbörjat en utbildning.

Deltagarna har fått ökad självkänsla och ökat självförtroende som bland annat visar sig genom att de har utvecklat det svenska språket, kan tala inför andra människor, skriver ansökningshandlingar och söker jobb, tar kontakt med grannar, blir medlemmar i föreningar och utnyttjar allmänna kommunikationsmedel.

Deltagarna upplevde att de var delaktiga i kursupplägget och kände trygghet och gemenskap i gruppen.

Vi har genomfört studiebesök som har planerats i samråd med deltagarna. Rekryteringen av aktiva deltagare har till största delen skett via SFI, Svenska för invandrare, men också på Molkoms Folkhögskola, BVC/MVC samt på Lernia. Under projektets senare del har det skett en större tillströmning av deltagare till projektet.

Kvinnornas bakgrund och ålder varierade. Kvinnorna, som har 18 olika modersmål, har träffat sina svenska män i sina respektive hemländer eller är gifta med landsmän som redan varit i Sverige en längre tid och några har träffats via internet.

De tre likvärdiga delarna samhällsinformation, mentorskap samt dramapedagogik med estetiska lärprocesser fastställdes innan start.

Projektdeltagarna har dock under hela projekt tiden haft mycket stort inflytande över varje kurstillfälles innehåll. Varje tillfälle utgick från deltagarnas behov och intressen. De tre delarna var inte helt separerade utan överlappade varandra genom att t ex frågor under rubriken samhällsinformation togs upp och bearbetades med hjälp av dramapedagogik.

De teman som vi arbetat utifrån är:

Folkbildning och studiecirklar, hälsa, identitet, rättigheter skyldigheter och jämställdhet, arbetsliv – min situation och mina möjligheter, demokrati, yttrande- och tryckfrihet, sociala koder samt allmän samhällsinformation.

Projektet har utvärderats av en extern utvärderare, CERUT – Karlstad Universitet.

Viktiga erfarenheter och slutsatser

- Glädjen och gemenskapen i gruppen samt förtroendet för sin kursledare har visat sig vara viktiga framgångsfaktorer för inläring och personlig utveckling hos deltagarna.
- Varje deltagare är unik och har med sig erfarenheter och kompetens som är resurser i samhället och varje insats skall därför vara anpassad till just den individen samt utgå från dennes behov.
- Det är inte bara nyanlända invandrare som är i behov av stöd och information, en kvinna som har bott i Sverige i många år kan ha exakt samma behov som den som nyss kommit.
- Projektet fick kontakt med kvinnor som visade intresse för att delta men som senare blev hindrade av sina män. För att nå de mest utsatta kvinnorna inom målgruppen anhörig invandrade kvinnor, måste andra eller ytterligare metoder användas.
Särskilda insatser krävs för att nå de män som hindrar kvinnor att delta.
- Bland organisationer, myndigheter och andra enskilda och grupper som arbetar med integration verkar det råda olika uppfattningar om vad ordet integration betyder samt vad integration innebär. Vi behöver en gemensam definition av begreppet integration.
- Det är många aktörer, som med olika syften, arbetar med integration, allt från företag med vinstintresse till helt ideella krafter. Det finns tyvärr en viss konkurrenssituation mellan aktörerna vilket försvårar samarbetet.
- Det saknas en kartläggning över vilka aktörer och verksamheter som arbetar med integrationsfrågor och det saknas också en tydlig plattform och samordningsfunktion på regional och kommunal nivå som skulle kunna fungera som ett stöd för alla som på något sätt arbetar med integration.
- Arbetet med att rekrytera lämpliga mentorer och att matcha mentorer med adepter tar lång tid och kräver stora resurser. Någon form av introduktionsutbildning för mentorerna samt stöd under tiden som mentorskapet pågår är nödvändigt.
- Det är svårt att använda skriftliga enkäter för utvärdering. I deltagarnas respektive hemländer fungerar enkäter ofta som något där det inte är lämpligt att framföra egna åsikter, framför allt inte negativa sådana.
- Personal i ett projekt med denna inriktning arbetar med en målgrupp, inom vilken individer kan hamna i krissituationer som t.ex. våld i nära relationer. Det behöver finnas beredskap inom organisationen så att man kan bemöta och hantera situationen. Vi som ansvarig projektorganisation har kommit fram till att vi måste ta konsekvenserna av att jobba med utsatta människor och göra en handlingsplan för krissituationer.
- Det är en stor fördel att deltagarna i gruppen har olika modersmål och därför har svenska som enda gemensamma språk. Motivationen till att lära sig svenska är då mycket hög.

- Förringa inte betydelsen av umgänge under avslappnade former. Det är då de stora, svåra och viktiga frågorna kommer fram.

Utvecklingsområden

SV vill vidareutveckla metodiken till att än mer anpassas till arbetsmarknadsåtgärder då vi genom projektens resultat kan se att SV och folkbildningens pedagogik kan spela en viktig roll för de individer som är nya i Sverige, även för de som inte är i en utsatt situation på grund av våld och/eller att de är isolerade. Vi planerar att utveckla metodiken i samverkan med bland annat Arbetsförmedlingen, kommunernas arbetsmarknadsenheter och socialförvaltningar för att sprida denna i sammanhanget mycket nyskapande metodik och visa att den kan göra skillnad för individen. De kvinnor som deltagit i På lika villkor ska kunna erbjuda cirkelverksamhet för medlemmar i organisationerna. Syftet är att lyfta fram att deltagarna är individer med egna unika resurser, samt också dra nytta av SV som organisation och våra nätverk.

De deltagare som är intresserade skulle kunna vara mentorer till andra i samhället som saknar de erfarenheter och kunskaper som deltagarna har, ett omvänt mentorskap.

PROJEKTIDÉN – PROJEKTETS HUVUDSAKLIGA SYFTE OCH INRIKTNING

Studieförbundet Vuxenskolan - SV - är ett av Sveriges tre största studieförbund. SV Värmland har verksamhet i länets samtliga kommuner. Grundläggande för SV är övertygelsen att alla människor oavsett ålder, kön och bakgrund kan utvecklas utifrån sina egna unika förutsättningar. SV Värmland ser det som betydelsefullt att folkbildningens organisationer, Sveriges studieförbund, engagerar sig i integrationsarbetet.

Målgruppen för projektet var kvinnor som är anhörig- och/eller arbetskraftsinvandrare

Projekt På lika villkor är ett metodutvecklingsprojekt vars övergripande syfte var att utveckla en metod för att ge samhällsinformation och medborgarkunskap till den specifika målgruppen genom att tillämpa denna information i vardagssammanhang. SV ville prova och forma en modell för deltagardriven integration med estetiska lärprocesser och dramapedagogik som pedagogiska instrument, involvera mentorer som är speciellt matchade till sina adepter samt ge deltagarna samhällsinformation. Detta skall leda till en väl fungerande bosättning i det svenska lokalsamhället samt ge förutsättningar för ett gott liv i Värmland som innebär trygghet och att varje individ möts med respekt.

Tanken var att stimulera deltagarna att på ”Egna vägar och på egna villkor komma in i det svenska samhället” i enlighet med folkbildningens idé och tanke om fritt och frivilligt deltagande och lärande.

Projektidén bygger på tanken att människor som får stärkt självförtroende och självkänsla i större utsträckning kan forma sin framtid både relationsmässigt, inom arbetslivet och i det civila samhället. En integration som baseras på delaktighet och målgruppens behov samt dess intresseområden ger stora möjligheter till att vara en bra del av ett framtida samhälle. För att stärka sammanhållningen i lokalsamhället är det alltså viktigt att alla parter tillsammans åstadkommer en snabb integration av tredjelandsmedborgare och att integrationen fordrar en stark delaktighet under hela processen.

Det finns erfarenhet som visar att en del tredjelandsmedborgare har svårigheter att integreras i det svenska samhället på grund av att de stannar kvar i bostaden i stor utsträckning och inte deltar i vare sig utbildning, arbetslivet eller det civila samhället. En annan orsak till svag integrering i samhället kan vara att särskilt en del kvinnor följer sin svenska man och hans initiativ utan stora möjligheter att utveckla egna intressen eller egen kompetensnivå. Projektet avsåg därför att även belysa och diskutera ”mans- och kvinnoroller i ett jämställt samhälle där mänskliga rättigheter råder”.

Det finns relativt lite forskning som har dokumenterat problem för invandrare av kategorin tredjelandsmedborgare som kommer till Sverige som så kallade ”kärleksinvandrare”. Länsstyrelsen i Värmlands integrationsstrateg har under förberedelserna för detta projekt beskrivit problembilden och att den är mångfacetterad. Det finns tredjelandsmedborgare som kommer till Sverige och som tyvärr drabbas av de problem som beskrivs i den forskningsrapport som baseras på Berit Anderssons och Magnus Lundbergs undersökning av hur ett 100-tal nyanlända flykting- och invandrarkvinnor utsatts för våld av sina män. Dessa kvinnor har haft kontakt med socialtjänstens invandrarförvaltning i Malmö och beskriver sin situation, hur de agerar och vad de får för hjälp. Det förekommer sannolikt fall längs en skala från mycket allvarliga problem som innehåller våld och tvång till andra svårigheter som bygger på att mannen styr kvinnan och inte tillåter henne att ta plats vare sig i familjen eller i samhället.

Det är också viktigt att poängtera att det inte finns någon homogen grupp av ”kärleksinvandrare” som skall ses som offer för våld och förtryck. I den andra änden av skalan finns kvinnor som inte alls befinner sig i en utsatt situation med anledning av att hon utsatts för hot, våld och förtryck men som ändå har ett mycket stort behov av ett nätverk och kunskap om det svenska samhället, rättigheter och skyldigheter, sociala koder med mera.

Statens offentliga utredning, SOU 2012:45, med titeln ”Kvinnor och barn i rättens gränsland” ledde fram till betänkandet som presenterade i juni 2012. Utredningen om kvinnor som utsätts för våld, efter att ha beviljats uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning, beskriver ingående de problem som finns i Sverige och som, enligt Länsstyrelsens integrationsstrateg, förekommer i alla län och kommuner i större eller mindre omfattning.

Dessa kvinnor är särskilt utsatta under den tid då de har tidsbegränsat uppehållstillstånd och samtidigt lever med språkproblem, utanförskap, isolering, beroende av mannen och diskriminering. Rapporten beskriver en vanligt förekommande situation för de kvinnor som kommit hit för att leva med svenska män. Männen är många gånger betydligt äldre än kvinnorna vilka ofta är unga och utbildade. Kvinnorna har för det mesta ingen släkt eller andra nätverk i landet och befinner sig långt från sitt hemland. De har inga egna ekonomiska tillgångar utan försörjs av mannen. Ofta förmedlar mannen myndighetskontakter, sköter kontakter utåt och fungerar som tolk, vilket gör att kvinnorna helt måste förlita sig på vad mannen säger.

Slutsatsen är att det alldeles oavsett om fysiskt eller psykiskt våld förekommer i relationerna så är det många kvinnor som inte kan styra sitt eget liv och därmed saknar en av de grundläggande mänskliga rättigheterna. Barnen är andra som även de i hög grad drabbas av kvinnornas utsatthet.

En snabb integration som baseras på målgruppens delaktighet, behov och intresseområden borde vara en effektiv väg till fullt delaktighet i det svenska samhället.

Projektets syfte:

- Utveckla en metod för att ge samhällsinformation och medborgarkunskap till målgruppen för att deltagarna skall ”På egna vägar och på egna villkor komma in i det svenska samhället”.
- Resultaten skall tas till vara och förädlas i kommande projekt, löpande verksamhet samt i SV:s uppdragsverksamhet.
- Erfarenheter och slutsatser skall spridas och påverka andra individer, organisationer och myndigheter utanför SV.

ÖVERGRIPANDE PROJEKTMÅL

Prova och forma en modell för deltagardriven integration med estetiska lärprocesser och dramapedagogik som pedagogiska instrument, involvera mentorer som är speciellt matchade till sina adepter samt ge deltagarna samhällsinformation. Detta skall leda till en väl fungerande bosättning i det svenska lokalsamhället samt ge förutsättningar för ett gott liv i Värmland som innebär trygghet och att varje individ möts med respekt.

DELMÅL

Delmål 1

Målgruppen kvinnor har genom medborgarkunskap fått ökade kunskaper om rättigheter och skyldigheter, arbetsliv och utbildning, föräldraskap och föreningsliv i samhället. Kunskaperna har lett till engagemang i föreningsliv och/eller nya kontakter med arbetsliv med flera.

Resultat:

Deltagarna har genom utvecklingssamtal med kursledare, enkäter och intervjuer utförda av extern utvärderare fått tillfällen att utvärdera projektet och berätta om sina egna erfarenheter.

Under projektets gång har setts en omfattande och positiv utveckling av deltagarna. Detta stöds också av den externa utvärderaren CERUT: s rapporter. (*Bilaga 1*)

Då grupperna har varit relativt små har alla deltagare kunnat få utrymme och tid. I diskussioner har alla fått möjlighet att delta och framföra sina synpunkter och ställa frågor. I utvärderingar har deltagarna särskilt påtalat det öppna och tillåtande klimatet vilket gett stor trygghet och gemenskap. Deltagarna har i stort styrt kursinnehållet. Det som är mest efterfrågat är fler tillfällen att prata svenska, samhällsinformation samt information om sociala koder. Det ses som mycket positivt att det enda gemensamma språket i grupperna är svenska.

Flera deltagare har fått arbete, praktikplats eller utbildningsplats. Flera har blivit medlemmar i föreningar.

Deltagarna har fått ökad självkänsla och ökat självförtroende som bland annat visar sig genom att de har utvecklat det svenska språket, kan tala inför andra människor, beställer tid på vårdcentral, lånar böcker på biblioteket, skriver ansökningshandlingar och söker jobb, tar kontakt med grannar, blir medlemmar i föreningar och utnyttjar allmänna kommunikationsmedel med mera.

Delmål 2

Forma en modell som tillvaratar deltagarnas erfarenheter och stimulerar till aktivt deltagande och fördjupad reflektion om samhälls-och medborgarkunskap. Utgångspunkten är folkbildningens studiecirkel, studiebesök och dramapedagogiska övningar såsom rollspel, forumteater och värderingsövningar.

Resultat:

Projektet har bestått av tre likvärdiga delar:

- Samhällsinformation
- Dramapedagogik och estetiska lärprocesser

- Mentorskap

Deltagardriven utbildning med folkbildningstanken som grund har visat sig mycket effektivt. Deltagarna upplever att de är delaktiga i kursupplägget och känner trygghet och gemenskap i gruppen. Glädjen, gemenskapen samt förtroendet för sin kursledare har visat sig vara viktiga framgångsfaktorer för inläring och personlig utveckling. Studiebesöken har planerats i samråd med deltagarna.

Kommunkontor, bibliotek, museum, vårdcentral, apotek, folkhögskola, dagstidning, Internationella Qvinnoföreningen, Kvinnojouren och Röda korset är exempel där studiebesök har gjorts. *(Se mera om studiebesök under rubriken "Övergripande teman för kursen" på sidan 16.)*

Estetiska lärprocesser och dramapedagogik har fungerat mycket bra och varit mycket uppskattat. *(Dramapedagogik och estetiska lärprocesser beskrivs närmare under egen rubrik på sidan 21.)*

Matchningen av mentorer och adepter har pågått under större delen av projektet och har i de flesta fall fallit väl ut. *(Mentorskap beskrivs närmare under egen rubrik på sidan 23.)* 13 mentorer har varit engagerade i projektet. Någon siffra för antalet mentorer som skulle engageras nämns inte ursprungsplanen.

Kvantitativt delmål 1 och 2:

- Genomföra sammanlagt 16 träffar per ort (Arvika, Kil, Karlstad och Säffle) i en sammanhållen kurs för 12-15 kvinnor på respektive ort. Det totala antalet kvinnor som deltar i aktiviteterna uppgår till 100.

I den ursprungliga projektplanen var tanken att kursen skulle vara ettårig och bestå av en grupp vardera årligen med 50 deltagare fördelade i Arvika, Säffle, Kil och Karlstad.

Det sammanlagda antalet deltagare under tiden 1 april 2013 till 31 mars 2015 beräknades alltså till 100, med 50 deltagare under de första 12 månaderna och med 50 nya deltagare de sista 12 månaderna.

Projektplanen har sedan dess i samarbete med ESF reviderats och godkänts.

Kvantitativt resultat:

Kurser har pågått kontinuerligt i Kil och Karlstad varje vecka, med uppehåll för sommarsemestrar och juledighet. Varje träff har haft mellan 4 och 10 deltagare, vid vissa tillfällen betydligt flera. Deltagare har tillkommit under hela projekttiden. I Kil har vi, på initiativ av deltagare, haft en extra dag i veckan med språkövningar för de som inte gick på SFI eller hade annan sysselsättning på dagtid.

Sammanlagt har 53 kvinnor deltagit i projektet:

32 kvinnor deltog mer än 3 tillfällen

21 kvinnor deltog 1 – 3 tillfällen

Av dessa har:

10 deltagare har fått arbete

1 deltagare har fått praktikplats

1 deltagare har börjat på universitetsutbildning

2 deltagare har börjat på yrkesutbildning

1 deltagare har flyttat utomlands

1 deltagare har flyttat tillbaka till sitt hemland

Deltagarna har 18 olika modersmål. Deras hemländer är Mongoliet, Brasilien, Colombia, Iran, Irak, Libanon, Turkiet, Etiopien, Afghanistan, Uganda, Burundi, Angola, Bulgarien, Ungern, Litauen och Mexico.

Kurserna i Arvika och Säffle kunde inte genomföras med anledning av att det stod klart efter de första träffarna att det inte fanns förutsättningar för alla att delta i önskad omfattning. Detta berodde bland annat på att de intresserade kvinnorna deltog i andra program som inte tillät deltagande i På lika villkor eller att de inte tillhörde rätt målgrupp.

Delmål 3

Erbjuda parallella aktiviteter för målgruppens barn. Barnen stimuleras till samarbete och delaktighet genom lek och drama.

Kvantitativt och kvalitativt mål:

Där behov finns genomföra parallella aktiviteter för målgruppens barn, totalt 16 tillfälle per ort. I och med att aktiviteter anordnas även för barnen underlättar projektet för mammor att ta del av aktiviteter utanför hemmet. De får också möjlighet att träffa andra mammor med liknande erfarenheter och diskutera sina upplevelser och lära av varandra om det nya samhället.

Resultat:

Det visade sig att behovet av barnaktiviteter var mycket begränsat. Barnen var i skolan eller förskola dagtid. Barn har endast varit med under kurstillfällen vid enstaka tillfällen och barnledare har engagerats under en kortare tid än som planerades.

Delmål 4

Kvinnornas partner ges förutsättningar att vara aktiv och stödjande i integrationsprocessen genom att delta i egna aktiviteter som berör rättigheter och skyldigheter i samhället, föräldraskap, kulturkrockar med mera.

Kvantitativt och kvalitativt mål:

Genomföra 8 aktiviteter för minst 4 män per ort kring erfarenhetsutbyte, samtal kring kulturkrokar, rättigheter, skyldigheter med mera. Det planerades en gemensam grupp för de fyra orterna. För att skapa möjligheter och egenkontroll är det också viktigt att partnern och övrig familj får kunskap och insikter om betydelsen av egen förmåga, kännedom om hur samhället fungerar och de rättigheter alla människor har i ett demokratiskt samhälle.

Resultat:

Det visade sig vara svårt att hitta tillfällen för träffar med deltagarnas partners. Många av männen arbetar i Norge och kommer endast hem på helger, i vissa fall endast varannan helg. Vi erbjöd tillfällen till träff på helgdag med det fanns inget intresse.

En enkät skickades då ut till tjugo av deltagarnas partners med frågor och elva svar inkom. De frågor som besvarades i enkäten handlade om vad som tar mest tid i anspråk att förklara, vilken information som fattats, vilket språk som talas i hemmet, SFI, gemensamma barn och hushållets inkomst. Sammantaget handlade svaren om vardagssysslor, arbetsliv och sociala koder. *(Bilaga 2)*

I februari 2015 kunde en träff med fyra män genomföras. Träffen var lyckad och det visade sig finnas många funderingar och ett stort behov av ett forum för frågor och diskussioner.

Dessa män vill gärna vara med om fortsatt verksamhet under förutsättning att vi ”bjuder in brett även med helsvenska familjer så att det verkligen blir integrerande verksamhet”.

Det tar lång tid för uppstart av aktiviteter för deltagares partners men vi ser nu en stor möjlighet för en fortsättning av aktiviteter för männen.

AVVIKELSER

Målet med totalt 100 deltagare, (i ursprungsansökan 50 personer per år) har inte nåtts.

Vi har haft kontakt med 11 män som svarat på enkät samt 4 män som kommit på mansträff.

Det totala antalet som deltagit i projektet är således 68 unika individer vilket kan jämföras med de 50 individer som var målet per år i ursprungsplanen för projektet. Att deltagare har slutat i projektet med anledning av att de fått arbete, praktik eller utbildningsplats är positivt.

Avvikelserna har flera olika orsaker:

- Ett antal kvinnor som visade intresse för kursen förbjöds av sina män att delta. Detta är ett problem som vi har identifierat i projektet. Problemet är svårt och mycket komplext att hantera och inom ramen för detta projekt fanns ingen möjlighet att arbeta med en lösning som innebar att kvinnorna nåddes samt

att kontakt skapades med männen. Detta kräver speciell kompetens och stora resurser.

- Det finns flera aktörer som på olika sätt arbetar med integration. SFI är ett exempel där olika aktörer driver verksamheten på olika orter. Aktiviteter för deltagarna som anordnas av andra än den lokale SFI-anordnaren kan uppfattas som en konkurrerande verksamhet av den lokale aktören. Förberedande arbete med nätverksbyggande och personliga kontakter är därför mycket viktigt.
- Målgruppen var i princip okänd av myndigheter och organisationer som arbetar med integration och har fokus på asylsökande. Det finns relativt lite forskning som har dokumenterat situationen för anhöriginvandrares situation. Detta ledde i sin tur till antaganden i den ursprungliga projektplanen som reviderades med godkännande av ESF under projektets gång. Projektets erfarenheter kan därför betraktas med särskilt intresse.
- Att målgruppen var/är så pass okänd innebar också samarbetsproblem och språkförbistringar med myndigheter och organisationer där rekryteringen av deltagare skedde.
- Projektet är ett metodutvecklingsprojekt som naturligt innebär revideringar och omprioriteringar allt eftersom projektet får tillgång till ny kunskap.
- Arbetsförmedlingarna tackade nej till ett samarbete med projektet på grund av deras stora arbetsbörda.
- Referensgruppen visade svag vilja till medverkan. En av medlemmarna lämnade sitt uppdrag med anledning till sin stora arbetsbörda på ordinarie arbete.
- Projektledaren för På lika villkor slutade sitt arbete med kort varsel hos SV den 2014-08-31 och ny projektledare tillsattes från och med 2014-09-01. Den nya projektledaren, som rekryterades utom SV, fick kort tid på sig att sätta sig in i projektet. Detta kan till exempel vara en förklaring till att mentorerna kände att de fick otillräckligt stöd.
- Det tänkta samarbetet med föreningar har inte uppnåtts. Vi antar, av egen erfarenhet, att de flesta föreningar har få medlemmar som utför det mesta arbetet och inte hade tid att medverka i projektet.

Avvikelser vad gäller aktiviteter för barnen:

När så relativt få kvinnor och mycket få barn ville/kunde/behövde vara med på de parallellt planerade aktiviteterna så beslutades – åter i samförstånd med

Integrationsfondens handläggare – att satsa mer resurser på fler aktiviteter för de kvinnor som hade behov och som var intresserade av vår stärkande verksamhet.

Barnaktiviteterna visade sig inte behövas i den grad som antagits. Kurstillfällena är på eftermiddagar och då vistas barnen i de flesta fall på dagis eller i skolan. Ibland är barn med på kurstillfällena men kräver då inte speciell personal. Kvinnorna påpekade också vikten av att få egen tid. En del av barnen hade också tillfälle att få extra undervisning i svenska just under samma tid som kursen pågick och valde detta framför att följa med sina mammor till kursen.

Avvikelser vad gäller aktiviteter för kvinnornas partner:

Det visade sig vara svårt att hitta tillfällena för träffar med deltagarnas partners. Många av männen arbetar i Norge och kommer endast hem på helger, i vissa fall endast varannan helg. Vi erbjöd tillfällena till träff på helgdag med det fanns inget intresse. De män som förbjöd sina partners att delta var naturligtvis inte heller intresserade av projektets aktiviteter för egen del.

PROJEKTUPPLÄGG OCH GENOMFÖRANDE

Samverkan med andra aktörer och andra projekt samt spridning av resultat

- I Studieförbundet Vuxenskolan integrationsnätverk förs det diskussioner och erfarenheter delas. Nätverket startades med syftet att ta tillvara och dela erfarenheter från integrationsprojekten På lika villkor samt Gemenskap, vilka drivits av SV.
- Vi har varit en del i IQ-nätverket där alla deltagande organisationer arbetar med integrationsfrågor. Nätverket startade i september 2013 på initiativ av Arbetsmarknads- och socialförvaltningen i Karlstad kommun med anledning av behovet av en mötesplats för personer som arbetar med målgruppen invandrade kvinnor i utsatt situation. Inom IQ-nätverket har vi delat erfarenheter och även tillsammans genomfört Mässan för Alla, med ca 300 besökare, den 13 november 2014.
Exempel på medlemmar i nätverket är Internationella Qvinnoföreningen, Föräldrastödet, Brottsofferjouren och Selmagruppen.
- Projekt Gemenskap är ett systerprojekt som drivits i Kristinehamns kommun med stöd av Arvsfonden och som vi samverkat och bytt erfarenheter med.
- Molkoms Folkhögskola har varit föremål för studiebesök där dagsprogrammen organiserats och genomförts av elever på journalistlinjen. Vi har haft tema ”Före valet” och ”Efter valet”. Deltagarna fick bl. a. skriva medborgarförslag och tidningsinsändare under dagen som berörde hur man kan påverka sitt samhälle efter ett val.

- Deltagarna har varit på UN Womens kontor i Örebro för att presentera projektet, för att få information om organisationens verksamhet samt hur man startar upp ett nytt UN Women-kontor som saknas i Värmland.
- Slutseminariet ”Samverkan ger utveckling på lika villkor” genomfördes i samarbete med Cerut och Karlstad Universitet den 20 februari 2015. 86 personer var anmälda vilka representerade Karlstad, Kristinehamn, Grums, Hammarö och Filipstads kommuner, föreningar, Region Värmland, ESF-rådet, politiska partier, SFI, mentorer, Karlstad Universitet, CERUT, projekt Gemenskap, Sveriges Television, Länsstyrelsen, Landstinget, SV Värmland och näringslivet. *(se bilaga 3, inbjudan)*
Projekt På lika villkor är det första projekt vars seminarium fyllt konferenslokalen på Karlstad Universitet. Detta visar det stora intresset för integrationsfrågor och också att vi nådde ett stort antal personer.
- På programmet fanns tal av Jonas Gunnarsson, socialdemokraterna, Lena Grip, Karlstad Universitet, Julia Fredriksson, MSB samt fem av våra projektdeltagare. Därefter var det en paneldebatt med Niklas Wikström folkpartiet, Jonas Gunnarsson, Lena Grip, en projektdeltagare samt Devote Mukeshimana projektleddare där viktiga frågor diskuterades. En utställning med deltagarnas tavlor och keramikföremål fanns på plats. Dagen avslutades med mingel där besökare och deltagare möttes. *(se bilaga 4, program)*
- Värmlands största dagstidning var på plats vilket resulterade i ett uppmärksammat reportage. *(se bilaga 5)*
- Landshövding Kenneth Johansson bjöd i januari 2015 in länets invånare till ”Fika med landshövdingen” i residenset. Syftet är att samtala med invånarna om Värmlands läns framtid. Vi ansökte och berättade om vad deltagarna och projektet skulle kunna bidra med till Värmlands positiva utveckling. Projektet blev utvalt men fick inte ett besöksdatum före projektets slut. Dock skall några av deltagarna samt kursledare på eget initiativ gå till residenset och prata med landshövdingen den 21 maj.

Deltagarna

Projekt På lika villkor har valt att vända sig till kvinnor som är anhörig- och/eller arbetskraftsinvandrare. Rekryteringen av aktiva deltagare har till största delen skett via SFI men också på Molkoms Folkhögskola, BVC/MVC samt på Lernia. Under projektets senare del har det skett en större tillströmning av deltagare till projektet. I takt med att självkänslan och självförtroendet har höjts har även nätverket runt deltagarna utökats då kvinnorna har känt sig mogna att ta nya kontakter. Deltagarna har därför i allt ökande omfattning själva tagit med sig nya vänner från sina studieplatser till projektet.

Varje grupp har träffats en eftermiddag i veckan på respektive ort. Utöver detta har grupperna haft gemensamma aktiviteter som studiebesök och en del kursdagar, planering inför slutseminarium och utvärderingsträffar. Deltagare i Kil har också haft en extra dag per vecka, under en period, med efterfrågad språkträning.

Under hösten 2014 startades och genomfördes en språkcirkel för deltagarna. Cirkeldeltagarna träffades en kväll i veckan på ett så kallat Språkkafé med olika teman.

Kvinnornas bakgrund och ålder varierar. Kvinnor mellan 25 år och 55 år har deltagit. Ingen av de projektdeltagarna var analfabet, däremot var flera utbildade på högskole- och universitetsnivå med flera års arbetslivserfarenhet som t.ex. maskiningenjör och sjuksköterska. Det är mycket möjligt att detta kan säga en del om vilken grupp av kvinnor vi nådde och vilka kvinnor vi inte nådde. Någon fördjupad studie runt detta har inte gjorts inom projektets ram men borde tas i beaktande vid en fortsättning av det arbete som På lika villkor har initierat.

Projektpersonalen har i ett fall agerat när kvinnan utsattes för våld i hemmet. Kvinnan var en av de universitetsutbildade deltagarna.

Kvinnorna har i vissa fall träffat sina män i sina respektive hemländer där mannen arbetat eller varit på semester. Andra är gifta med landsmän som redan varit i Sverige en längre tid och därefter träffat kvinnor i det gemensamma hemlandet. Några har träffats via internet.

En deltagares berättelse:

”Jag är gift med en svensk man och har två barn med min tidigare pojkvän. Min nuvarande man har två egna barn från ett tidigare förhållande.

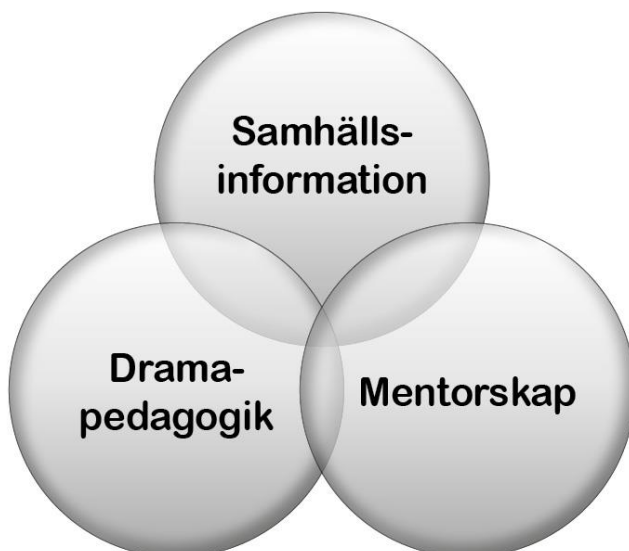
När jag kom till Sverige var det mycket som skiljde sig från mitt hemland, bland annat kulturen och språket. Jag ville lära mig allt för att kunna utveckla mig och hjälpa mina barn som växte upp med ett annat språk och annan kultur.

Jag var hemma ett tag innan jag började på SFI. Det visade sig att när jag frågade min man om hur systemen fungerade så kunde han inte så mycket om det. Ibland hänvisade han mig till sin släkt. Jag fick olika svar och blev förvirrad.

Sedan fick jag kontakt med Studieförbundet Vuxenskolan som har ett integrationsprojekt som vänder sig till kvinnor som kommit till Sverige som anhöriginvandrare. Där fick vi önska vilken samhällsinformation vi saknat och har behov av. Vi som är på kursen märker att alla nyanlända inte behandlas på lika villkor och att viss information inte når alla. Ett exempel är att innan jag kom till kursen visste jag inte att jag har rätt till tolk hos kommunen”.

I projektets uppstart visade flera kvinnor intresse för att delta i projektet men blev senare hindrade av sina män att delta. Det är mycket troligt att de kvinnor, och män, som har störst behov av stöd inte nåddes av projektet.

Projektet har bestått av tre delar:

De tre delarna samhällsinformation, mentorskap samt dramapedagogik med estetiska lärprocesser fastställdes innan start. Projektdeltagarna har dock under hela projekttiden haft mycket stort inflytande över varje kurstillfälles innehåll. Varje tillfälle utgick från deltagarnas behov och intressen. De tre delarna var inte helt separerade utan överlappade varandra genom att t.ex. frågor under rubriken samhällsinformation togs upp och bearbetades med hjälp av dramapedagogik.

Väl värt att påpeka är att språkutvecklingen hos deltagarna har varit mycket positiv under kursens gång. Det fanns farhågor innan projektstart att det skulle bli "för mycket prat och kaffe" och för litet konkret arbete. Dessutom fanns uppfattningen att det kanske skulle bli svårt för deltagarna att prata med anledning av de pratade för dålig svenska och inte kunde ha något utbyte av varandra. Inget kunde vara mera fel! Just det faktum att deltagarnas enda gemensamma språk var svenska gjorde att motivationen till att öka sina kunskaper i svenska var mycket stor. Det är också ett misstag att förringa betydelsen av avslappnad samvaro. Det är just under trygga och avslappnade former som de stora, svåra och viktiga frågorna kommer fram.

Som konkret exempel på hur snabbt deltagarna har lärt sig svenska i projektet kan här nämnas en kvinna från Sydamerika som kom till kursen i september 2014. Hon kunde då endast några få svenska ord. Samma kvinna höll ett föredrag, som hon själv författat, på utmärkt svenska under slutseminariet den 20 februari 2015. Där berättade hon för åhörarna i den fullsatta salen om hur hon upplevde sin situation som ny i Sverige och arbetslös trots att hon hade en eftertraktad utbildning i bagaget.

Övergripande teman för kursen:

- Folkbildning och studiecirklar
- Hälsa
- Identitet
- Rättigheter och skyldigheter och jämställdhet
- Arbetslivet, min situation och mina möjligheter

- Demokrati. Yttrandefrihet- och tryckfrihet
- Sociala koder
- Allmän samhällsinformation
-

Folkbildning och studiecirklar

Deltagarna har fått information om vad folkbildning är, hur det skiljer sig från traditionella skolformer och hur olika former av studiecirklar fungerar. Det visade sig att det var oerhört svårt att förklara begreppet ”studiecirkel” för deltagarna. Lösningen var att jämföra med kooperativ som är ett betydligt mera känt begrepp runt om i världen.

Deltagarna fick också information om studieförbundens roll i samhället och hur man blir cirkelledare. Två deltagare har gått cirkelledarutbildning.

Här arbetade vi även med deltagarnas förväntningar på kursen i sin helhet, förväntningar på kursledare och förväntningar på vad deltagarna skulle bidra med. Deltagarnas intressen kartlades och kursens olika teman presenterades.

Hälsa

Vad är ohälsa hos mig och mina anhöriga?

Vi pratade om fysisk, psykisk och sexuell hälsa och ohälsa.

Vi informerade om vårdcentraler, sjukhus, apotek och mediciner. När söker man hjälp hos vårdcentral och när går man till apoteket och hur fungerar det? Många av kvinnorna var övertygade om att de var tvungna att äta olika sorters vitaminer och kosttillskott för att må bra.

Vad är en Kvinnojour? Vi gjorde studiebesök på vårdcentraler, apotek och Alla kvinnors hus. Hur gör man om man vill jobba som volontär?

Vi pratade om relationer. Vi fick besök av socialsekreterare som pratade om våld i nära relationer.

Vi hade besök av sjukgymnast som arbetade med praktiska övningar och jobbade med rörelser man använder sig av i vardagen för att undvika värk i exempelvis axlar och nacke. Det handlade också om vikten av bra skor, sitta och stå rätt.

Deltagarna fick övningar som de kunde göra hemma för att undvika överbelastningar och stelhet. Vi pratade om vikten av motion. Att promenera i skog och mark, som motion och en väg till god hälsa, är inte en självklar aktivitet för människor som kommer från länder där skog och mark utanför bebyggelse i allmänhet är farliga områden.

Sverige är också det enda land i världen som, oss veterligt, har en allemansrätt som är lika omfattande som Sveriges. Övriga nordiska länder har en liknande, men något mera restriktiv, rätt att vistas i skog och mark.

Studiebesök på gym och hos distriktsköterska gjordes. Deltagarna hade många känsliga frågor till sköterskan som de inte tidigare hittat något sätt att få svar på.

Ett besök på apotek gjordes för att bland annat få information om förkylningar. En apotekare tog emot oss och gick igenom alla mediciner som hjälper mot förkylning och vad man kan göra på egen hand, som t.ex. att vara ute så mycket man kan för att få frisk luft.

Vi pratade om att kvinnor ofta bara ger utan att få något tillbaka. Vi diskuterade om att kvinnor bör prioritera sig själva, få egen tid och tänka på sig själva för att tanka energi och må bra.

Dramapedagogiken var ett utmärkt forum där svåra ämnen som exempelvis sexuell och psykisk hälsa kunde bearbetas på ett konstruktivt sätt, t ex kvinnans rätt att säga nej till mannens sexuella krav.

Identitet

Vi pratade om vad som symboliserar var och ens hemländer. En del tog med mat och godis och andra tog med tyger. Deltagarna fick information om Sverige och vad som är typiskt svenskt, som till exempel vilka högtider vi har och hur vi firar dem. Vi informerade om Värmland och vad som är typiskt värmländskt. Vi tittade på en karta över Sverige och Värmland och alla kommuner som tillhör Värmland och såg var våra respektive kommuner ligger i länet.

Vi gick igenom begreppet kulturkrock där alla berättade om olika upplevelse om kulturkrockar när de kom i Sverige. Det var mest om tiden, att svenskar överdriver när det gäller tiden och är stressade hela tiden. Stress och kalender är något man sällan hör i kvinnornas hemländer, alltid finns det tid över. Vi pratade också om likheter mellan Sverige och de länder kvinnor kommer ifrån.

Det vi gjort inom ramen för estetiska lärprocesser och dramapedagogik som innefattar identitet har också varit i närheten av språk på ett estetiskt sätt. Deltagarna har fått måla och skulptera barndomsminnen, de har fått måla självporträtt, drömmar om framtiden, sig själva som träd samt till musik och för varje gång så har de fått reflektera om varför de skapade just "det" minnet eller "den" drömmen eller "den" känslan. De har också fått skapa berättelser i grupp utifrån enstaka meningar och de har skapat poesi utifrån musik.

Identitet är ett viktigt och centralt begrepp. Vem är jag nu? Vem var jag förut? Vart är jag på väg?

Den ökade självkänedom som kvinnorna upplevde att de fick genom arbetet med identitet gav dem större självkänsla och självförtroende. Det medförde också att deltagarna fick verktyg att planera sin framtid. En kvinna berättade att hon hade sett sig som en stark, modig och självständig kvinna i sitt hemland. När hon kom hit upplevde hon sig som svag och okunnig. Projektet hjälpte henne tillbaka till att vara den starka och utåtriktade kvinna hon egentligen är.

Rättigheter, skyldigheter och jämställdhet

Vi arbetade med fakta och reflektioner runt mänskliga rättigheter.

Vi ville ge kunskaper om deltagarnas egna rättigheter och skyldigheter i Sverige samt Barnkonventionen, visa en bild av jämställdhetens utveckling här och ge deltagarna instrument till att reflektera över den egna situationen i Sverige och i hemlandet. Här jobbade vi bland annat med dramapedagogik och värdegrundsövningar.

Vi informerade och diskuterade rättigheter och skyldigheter som konsument till exempel vad ångerrätt är och att ingå avtal och gjort studiebesök på kommunens Kontaktcenter där kommuninnevånarna får svar på olika frågor. Där arbetar kommunvägledare som är specialister på kommunens olika verksamheter och har ett nära samarbete med kommunens förvaltningar och kan svara på många frågor och ge information.

Genom rollspel och forumspel har vi gestaltat och reflekterat över hur den egna familjesituationen ser ut. Är den bra eller hur skulle jag vilja att det var?

Vi har pratat om ekonomi och gjort studiebesök på bank. Alla deltagare såg det som mycket viktigt att få kunskap om ekonomi för att öka sin självständighet.

Vi har gjort studiebesök till bland annat Rådrummet där man kan få konsumentinformation och rådgivning samt på UN (United Nations) Womens kontor i Örebro.

Det har getts en introduktion till hur familjerätten fungerar och vilka juridiska skyldigheter och rättigheter man har som medborgare. Vi har också pratat om och informerat om skilsmässa, delad vårdnad med mera, allt utifrån deltagares behov och frågor.

Arbetslivet, min situation och mina möjligheter

Vi arbetade med varje deltagares livssituation just då och kartlade allas bakgrund angående utbildningar, arbetslivserfarenheter och intressen. Därefter fick de fundera på vilka mål de hade, vad de egentligen ville jobba med i Sverige. Vi informerade om arbetsrätten i Sverige och arbetsrättens historia, kvinnans rättigheter till olika yrken och möjligheter till självförsörjning.

Det visade sig att deltagarna hade ett mycket stort behov av att konkret formulera mål gällande sitt utbildningsbehov, inom vilket yrkesområde de ville arbeta och för sin framtid över huvudet taget. Många hade också en tendens att förringa sin egen bakgrund och trodde denna saknade betydelse i Sverige. Anledningen till detta verkade i många fall vara resultaten av ”goda råd” från vänner och bekanta. Nästan alla hade blivit informerade om att det enda som gällde i Sverige var att utbilda sig inom vården eller ta ett städjobb.

Deltagarna har med hjälp av dramapedagogik tränat på att gå på intervju hos arbetsgivare. Vi har pratat om härskartekniker, som kvinnorna kände till sedan förut, och att man kan stöta på människor som utnyttjar dessa i arbetslivet även här i Sverige. Deltagarna kopplade begreppet till rasism och var mycket engagerade i att

diskutera och att hjälpa varandra att komma på lösningar. Lösningarna testades i övningar med hjälp av dramapedagogik.

Vi informerade också om eget företagande och gjorde i samband med detta bland annat studiebesök på ALMI där vi fick information om hur man startar eget i Sverige och vilken hjälp som finns när man vill bli företagare.

Många frågor och diskussioner gällde validering av utländska utbildningar. Deltagarna förstod inte varför det är så lång väntetid för validering. De tyckte att det skulle vara möjligt att ha praktik inom sitt yrke parallellt med studier i svenska. Ämnet var högaktuellt och många tidningar skrev i början av 2015 om det resursslöseri de enormt långa handläggningstiderna medför. Vi läste tillsammans bl.a. "Ta vara på kompetensen", ledare 2015-02-04 i Värmlands Folkblad.

Demokrati, yttrandefrihet- och tryckfrihet

Vi har arbetat med valen 2014 både inför valet och efter valet, besökt valstugor och pratat med lokalpolitiker. Genom ett samarbete med Molkoms folkhögskola och journalistlinjen har deltagarna fått djupare information om vår yttrande- och tryckfrihet samt information om vad som hänt efter riksdags-, kommun och landstingsval. Vid två tillfällen har deltagarna varit på studiebesök på Molkoms Folkhögskola med workshops anordnade av journalistlinjens första årskurs. Vid det första besöket berättade journalisteleverna om sin utbildning och gick igenom vad yttrandefrihet, tryckfrihet, offentlighetsprincip och meddelarfrihet betyder. Kvinnorna ställde olika frågor angående nyheter och journalistik. Kvinnorna och studenterna arbetade tillsammans i par för att skriva ett brev till någon i hemlandet. De skulle använda begreppen yttrandefrihet, offentlighetsprincip och meddelarfrihet och förklara vad de betyder för den de skrev till.

Vid nästa besök jobbade vi på temat "Efter valet". Deltagarna fick information om valresultaten i Kil och Karlstad kommun och vad resultaten kunde betyda för kommuninnevånarna. Vi pratade om hur man kan påverka mellan val och deltagarna fick med assistans av journalisteleverna skriva insändare till dagstidningar samt medborgarförslag till sina kommuner. Deltagarna har även gjort studiebesök på en dagstidning.

Sociala koder

Sociala koder kan översättas med normer.

"Sociala normer, eller bara normer, är ett sociologiskt begrepp för intersubjektiva, allmänt delade, men många gånger underförstådda, regler och förväntningar på beteende som gäller inom en mindre social gemenskap eller i samhället i stort. Med normer menas ett riktmärke (mönster) för hur man ska utföra något eller hur man ska uppträda mot varandra. För att flockdjur ska kunna fungera tillsammans krävs det regler för hur individerna ska bete sig mot varandra. Hos lägre djur styrs

normer av nedärvda instinkter, men hos människor finns ett stort spelrum för inlärd variation. När människor interagerar med varandra skapas mönster för hur man ska bete sig mot varandra inom familjer, företag, föreningar etc. och samhället i stort. Normer gäller även mellan organisationer, mellan företag och mellan stater.

Sociala normer varierar i många dimensioner. De största skillnaderna i sociala normer finns mellan olika kulturer, över svåröverkomliga geografiska avstånd och mellan olika tidsepoker. Normer varierar även mellan olika religioner och livsåskådningar, mellan länder, mellan samhällsklasser och etniciteter inom ett land och beroende på vilka yrke, sexuell läggning, civilstånd och kön personerna i gruppen har.” (www.wikipedia.se)

Integration börjar enligt våra erfarenheter med möten och då är de sociala koderna är otroligt viktiga att kunna, förstå och använda. Det uppstår situationer i vardagen där de små detaljerna är helt avgörande. Vi har pratat om Sveriges kökultur, var man sätter sig på bussen, vikten av ögonkontakt, vara på föräldramöte, på barnens idrottsträning, Jante-lagen, i butiken, grannar, småprat, att hålla tider och mycket mer. Ett annat viktigt område är förhållandet mellan kollegor och mellan chef och medarbetare samt mellan läkare och patient, vilket kan skilja sig mellan olika kulturer.

Ett konkret exempel är när man har ett barn som deltar exempelvis i fotbollsträning. Det är helt omöjligt för en invandrare att veta att man som förälder förväntas närvara vid träningar och gå in i klubbstugan för att skriva upp sig på en lista för att göra sitt ideella arbetspass i kiosken nästa söndag. Om ingen berättar det!

En kvinna berättade att hon trodde alla människor var fruktansvärt elaka när hon tvingades stå i kö fast hon hade ett litet barn med sig. Det skulle aldrig ha hänt i hennes hemland. Där skulle hon genast fått gå före.

”Jag vet nu vad den svenska kulturen och min kultur går ut på och då hittar jag en mellanväg, så varken de eller vi hamnar i knepiga situationer.” (Cerut utvärdering 150330)

Allmän samhällsinformation

Det var viktigt för deltagarna att lära sig använda allmänna kommunikationer för att inte vara beroende av sina män för att få skjuts till olika ställen. Därför har vi åkt tåg och buss samt gått igenom hur tidtabeller fungerar och hur man köper biljetter, allt för att öka kvinnornas självständighet.

Hur man tar körkort har också varit ett efterfrågat ämne vilket vi redogjort för. Vi har varit på bibliotek och skaffat lånekort, tittat på hur det är organiserat, visat hur de allmänna datorerna på bibliotek fungerar och sett var man kan sitta och studera. Vi har varit på Värmlands museum och tittat på utställningen ”1001 inventioner”.

Vi har även försökt ge en översikt över hur rättssystemet fungerar och hur man gör en polisanmälan. Under studiebesök på Trygghetscenter berättade personalen hur de arbetar för att uppnå målet att alla invånare skall känna sig trygga. De informerade om vittnesstöd, olika stödgrupper, om Brottsofferjouren och om Räddningstjänsten.

Det är inte självklart för människor från andra länder att polisen står för trygghet och säkerhet. På många ställen är korruption och brutalitet sammankopplat med polisväsendet. Vi skulle därför gärna se ett större samarbete med polisen i integrationsarbetet i en fortsättning av projektet.

Barnuppfostran

Barnuppfostran är ett ämne som kommer upp under stort sett varje kurstillfälle och under de flesta teman. Det är något som kvinnorna har ett outtömligt behov att ställa frågor om och diskutera.

Frågorna gäller barnens pengar, kläder, vänner, utveckling, skolor, utanförskap, behov, fritidsaktiviteter, hälsa och framtidsutsikter. Kvinnorna upplever stora skillnader mellan sitt hemlands tänk och kultur runt barnuppfostran och hur det är i Sverige. De känner av stora kulturkrockar. Kvinnorna har svårt att hitta en balans mellan sitt dåvarande sätt att se på barnuppfostran och det de nu upplever som något den svenska kulturen kräver. De lever i en stor osäkerhet och rädsla eftersom de inte vet om barnens påstående om att de måste ha dyra saker för att vara ”som alla svenskar” är sant. Barn kan också hota sina föräldrar med ”att gå till socialen och anmäla föräldrarna” för att på så sätt skrämna dem att ge dem pengar och dyra saker.

Kvinnorna är osäkra och vet inte om det barnen begär är rimligt och om det verkligen är sant att ”svenska barn” får allt det som deras egna barn påstår. Många frågor gäller också hur de skall förhålla sig till barn från männens tidigare förhållanden. Vi ser att det är ett ämne vi skulle kunna fortsätta att utveckla och som det finns ett stort behov av bland våra projektdeltagare att fördjupa sig i. Dramapedagogik har varit ett utmärkt sätt att bearbeta frågor som gäller barnuppfostran.

DRAMAPEDAGOGIK OCH ESTETISKA LÄRPROCESSER

Projektet har haft tre olika dramapedagoger anställda, två kvinnor och en man. De har inte arbetat tillsammans utan har jobbat under tre olika perioder. Pedagogerna har arbetat på lite olika sätt och har därmed breddat och lyckats täcka in mycket av vad dramapedagogik och estetiska lärprocesser innefattar.

Drama handlar inte om skådespeleri, även om pedagogen använder teatraliska uttrycksmedel i övningarna. Det är i stället en metod att utvecklas som människa och

ta reda på mer om sin identitet samt en naturlig väg att använda svenska språket och att utöka sitt ordförråd.

Estetiska lärprocesser syftar på tankar om lärande och pedagogik som betonar ett helhetsperspektiv på människan. Tänkande, kännande, görande och reflekterande är viktiga delar.

Det är genom att kunna se och tillgodose gruppens behov som en dramapedagog kan göra nytta för individerna, i gruppens självförtroende och självkänsla samt stärka tryggheten de känner för varandra. Deltagarna har fått prova flera sätt att genom drama och olika konstformer uttrycka sig på svenska och uppleva en personlig utveckling. Vardagliga situationer som t ex barnuppfostran, besök på vårdcentral och intervju hos presumtiv arbetsgivare kan genom dramaövningar konkretiseras och ge stor vägledning till deltagarna. Med hjälp av dramapedagogik har deltagarna jobbat med vikten av ögonkontakt vid möten, något som inte var naturligt sedan tidigare för många av deltagarna.

Dramapedagogiken var ett utmärkt forum där svåra ämnen som exempelvis sexuell och psykisk hälsa kunde bearbetas på ett konstruktivt sätt, t.ex. kvinnans självklara rätt att säga nej till mannens sexuella krav.

Dramapedagogik har också varit ett effektivt sätt att bearbeta frågor som gäller barnuppfostran. Det har varit situationer som gäller när barnen t ex vill ha dyra saker och kläder, vill vara ute sent på kvällen eller är i konflikt med andra barn/skolpersonal/föräldrar.

Citat från dramapedagog: Jag har upptäckt att båda grupperna har väldigt mycket kreativitet, vilja att uttrycka sig och styrka som jag försöker lyfta och medvetandegöra. Detta gör jag för att stärka gruppens och deltagarnas trygghet/självkänsla med sig själva och i situationer utanför projektet.”

Citat från dramapedagog: ”Jag upplevde att de båda grupperna har haft ett behov av att få veta och diskutera skillnader mellan sin kultur och den svenska kultur de möter i sina vardagliga liv. Utifrån tidigare dramapedagogers anteckningar och dokumentation upplever jag att de genom till exempel forumspel och rollspel har fått sätta sig in i det svenska samhället utifrån ett kreativt och estetiskt lärosätt. Deltagarna har även diskuterat olika samhälleliga skillnader med deras kultur och struktur mot den svenska.

Det jag har arbetat med som dramapedagog under den sista delen av projektet har handlat om språk och identitet. Språk, och i det här fallet kommunikation, handlar som jag anser det mest utifrån hur vi säger saker till varandra mer än vilka ord vi använder. Deltagarna har fått prova att uttrycka sig på olika sätt för att hitta olika kreativa språk och på den vägen hitta ett lustfyllt sätt att skaffa sig ett ordförråd. Samtidigt har deltagarna under tidens gång frågat om olika ords betydelser som vi

tillsammans har diskuterat. Detta har varit en del av reflektionen som är en viktig del av dramapedagogiken.

Det jag har upplevt från min tid i projektet så har självförtroendet och självkänslan vuxit hos deltagarna. Det har jag märkt mest genom den trygghet de känner gentemot sina deltagarkamrater och oss ledare som varit med dem.”

MENTORSKAP

Syftet med mentorskap var att deltagarna i projektet skulle kunna öka sina möjligheter till egen försörjning, fördjupa sig i sina intressen, utvidga sitt sociala nätverk och få ökad medborgarkunskap.

Vem har kunnat vara mentor?

Kvinnor och män som var etablerade och aktiva i samhället kunde bli mentorer i projektet. De var anställda, chefer, egenföretagare, studenter, politiker och/eller föreningsaktiva. Vi hade inga formella krav förutom att våra mentorer skulle ha tid och lust att engagera sig i en annan människa. (se bilaga 6)

Mentorsrollen

- Du är lyhörd och kan inspirera
- Du har tid att utan ersättning ge av ditt engagemang. I gengäld får du se en annan människa växa.
- Du är villig att dela med dig av dina erfarenheter, kunskaper och ditt nätverk
- Du bidrar till ökad integration
- Du kan bredda ditt eget nätverk genom att du blir inbjuden till träffar med övriga adepter och mentorer
- Du är öppen för nya tankesätt och nya perspektiv
- Du är intresserad av att öka din kulturella kompetens

Mentorsrollen innebar att vara en dörröppnare och bollplank till sin adept.

”Du har en själsfrände som du inte känner än.”

Rekrytering av mentorer har skett genom SV:s nätverk samt affischer uppsatta på bl.a. bibliotek, vårdcentraler och Karlstad Universitet.

Anledningen till mentorerna valde att engagera sig varierade.

- Intresse av att lära sig om andra kulturer.
 - En möjlighet att hjälpa direkt i stället för att skänka pengar till välgörenhet.
 - Positiva erfarenheter av att ha varit mentor tidigare.
 - Arbetade redan med invandrare på något sätt.
 - Allmän vilja att hjälpa och stötta andra människor.
 - Var själv invandrare och hade egen erfarenhet av att vara ensam och isolerad.
- (Utvärdering Cerut 150330)

Från början fanns svårigheter att förklara för deltagarna vilken roll mentorerna hade. Det fanns en tro att mentorernas uppgift var att skaffa arbete till deltagarna. Vi hade ett enkelt avtal som både mentor och adept skrev på. De skulle ses en gång i månaden (1,5-2 timmar per gång), totalt 2-3 gånger. Träffar och kontakter utöver det var frivilligt. Efter det första mötet var det adepts ansvar att vara drivande i kontakten med mentorn. Enligt avtalet skulle de också tillsammans bestämma vilka aktiviteter som skulle genomföras, vilka resultat de ville uppnå och göra en tidsplan för detta. *(Bilaga 6)*

Resultat

Av deltagarna var det 13 kvinnor som fick en egen mentor. Idealt hade varit att alla deltagare hade fått en mentor men detta lyckades inte. Vi tappade kontakten helt med två mentorer och en adept flyttade utomlands under projektiden. De flesta adepter och mentorer träffades ofta men några mera sällan, dock träffades alla minst två gånger. Förutom personliga möten skedde kontakten på telefon, mail och Facebook. Några adepter bjöd hem sina mentorer.

Vi har intervjuat alla kvarvarande mentorer och adepter och pratade med varje par för sig.

Alla mentorer var positiva till mentorskap som en modell för bättre integration och såg det som ett sätt att hjälpa kvinnor från andra länder att kunna stärka sin självkänsla och sitt självförtroende. Alla adepter såg mentorskap som en bra väg att komma in i samhället och för att bli självständiga.

Det har genomförts tre gemensamma träffar för mentorer och adepter. Vid ett tillfälle var temat för träffen dramapedagogik där även mentorerna fick prova på övningar. Övriga tillfällen har varit Vinterträff med musik och mat där vi pratade om olika kulturers julfirande och traditioner runt högtider samt utvärderade projektet.

Flera mentorer ansåg att uppdraget och upplägget var luddigt och otydligt. De hade önskat ett tydligare formulerat uppdrag och mera kontakt med projektledningen under uppdragstiden samt en kort introduktionskurs. *(Bilaga 7)*

Citat från adepter om mentorskap:

”Bra och konstruktiv handledning i hur jag skall tänka och göra för att få arbete inom mitt yrke.”

”Min mentor har hjälpt mig att känna mig trygg och våga prova nya saker. Jag vågar nu prata med svenskar jag inte känner.”

”Min mentors nätverk har blivit mitt.”

”Min mentor pushade mig att ringa runt för att få praktik på en förskola. Detta ledde till att jag nu har jobb.”

”Jag räknas som en medlem i min mentors familj.”

”Jag har lärt mig mera svenska tillsammans med min mentor än på all tid i skolan.”

Citat från mentorer:

”Förut trodde jag att invandrare var offer men efter att ha blivit mentor vet jag att det inte är så.”

”Mentorskap borde vara en självklar del av integration.”

”När jag kom till Sverige var jag isolerad. Jag vill hjälpa till så inte en annan person behöver gå igenom det samma som jag.”

”Jag vill dela med mig av den kunskap jag har.”

”Jag har verkligen hittat en själsfrände. Vi älskar djur och brinner båda för djurskyddsfrågor.”

Erfarenheter

- Det tar tid att hitta matchande mentorer. Det krävs stor personkännedom om adepten och en omsorgsfull intervju av den sökande till mentorsuppdraget för att matchningen skall lyckas.
- Mentorn behöver en tydlig introduktion/utbildning till sitt uppdrag.
- I avtalet skall det finnas en tydlig arbetsplan med början och avslut av mentorskapet.
- Mentorerna behöver ett forum för att träffas och utbyta erfarenheter.
- Adepten måste ha klart för sig vad mentorn har för roll innan mentorskapsavtal upprättas.
- Det måste finnas tid och resurser för stödjande verksamhet för mentorerna under den tid mentorskapet pågår.
- Mentorskap är ett exempel där ett samarbete med andra aktörer skulle vara effektivt. I synnerhet om de metoder vi har testat och funnit konstruktiva skall kunna användas i större skala.

KVALITETSSÄKRING OCH UTVÄRDERING

Projektet har tillämpat de flesta av de elva europeiska grundprinciperna för integration, bland annat genom deltagarnas delaktighet och påverkan av innehållet, starten av mentorsengagemang för ömsesidigt utbyte, synliggörandet av deltagarna och att en hög procent av kvinnorna gått vidare till arbete, praktik och utbildning. Vi har också åstadkommit en stor språkutveckling och ett ökat självförtroende hos deltagarna som möjliggjort en större delaktighet i samhället samt ett större nätverk. Deltagarna har också fått grundläggande samhällsinformation som gett dem större möjligheter att påverka sin vardag.

Vi har regelbundet under hela projektiden haft utvecklingssamtal med deltagarna för att mäta resultatet.

Utvärderingsfrågor till deltagarna:

- Kan du berätta om din situation innan du började på kursen och jämföra med idag?
- Berättar du för din man om kursen?
- Är det något du saknar?

Projektet har gett deltagarna ökad självkänsla och större självförtroende. Deltagarna tycker att de har utvecklat svenska språket, att de vågar prata inför andra och att de inte känner någon stress eftersom det inte förekommer några läxor. Kvinnorna anser också att de fått viktig samhällsinformation som de inte har fått någon annanstans. Alla känner dessutom att de kan vidarebefordra viktig information till familj och vänner. De anser också att de ser klarare på vad de vill arbeta med i Sverige och hur de skall nå dit. Enligt kvinnorna uppmuntrar männen dem att delta på kursen då de utvecklar svenska språket, får nya vänner och får viktig information som även männen har nytta av att få reda på.

Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling, har genomfört en utvärdering av projekt På lika villkor. Ur Ceruts utvärdering:

”Under projektets gång har Cerut haft en kontinuerlig dialog med projektledarna för projektet (i september 2014 fick projektet en ny projektledare) och har även lämnat kvartalsrapporteringar för att redogöra för vad som gjorts och vad som skulle göras inom ramen för Ceruts insats kopplat till projektet. Vidare har Cerut ingått i och deltagit vid styrgruppsmöten för projektet. Cerut har i samråd med SV kommit fram till hur projektet skulle utvärderas. Utvärderingen som baseras på kvalitativa metoder har bestått av intervjuer i grupp och enskilt, enkäter och analys av projektdokumentation.”

Delaktighet

Delaktigheten är en naturlig följd av att projektets grund vilar på folkbildningstanken och studiecirkeln som arbetsätt. Varje kurstillfälle har utgått från deltagarnas behov.

Deltagarna anser att kursledaren varit öppen för förslag om exempelvis vilka aktörer de ville träffa och involverade deltagarna i olika beslut såsom gällande studiebesök och kursupplägg

Kvinnorna har aktivt deltagit i diskussioner och varit med att rekrytera nya kursdeltagare eftersom de ansåg att kursen var mycket givande och att fler borde ta del av den. (Bilaga 1)

Framgångsfaktorer:

På lika villkors styrkor har varit.

- Kombinationen av samhällsinformation, dramapedagogik och mentorskap
- Verklighetsförankrat med konkreta uppgifter kopplade till vardagen
- Deltagarna styr kursinnehållet
- Ser deltagarna som unika individer och inte som en homogen grupp

- Individanpassning, ser till den enskilde deltagarens behov
- Arbetar utifrån att varje individ kommer med erfarenheter och kompetens som är resurser i samhället
- En lyhörd kursledare som skapat stort förtroende hos deltagarna
- Gemenskap, trygghet och glädje i grupperna
- Relativt små grupper
- Studiecirkeln som arbetsform
- Många olika nationaliteter
- Ett enda gemensamt språk – svenska

Erfarenheter

Avgränsningen för deltagande i projektet var att deltagaren skulle vara nyanländ och ha varit i Sverige i max fem år. Det är inte hur lång tid någon bott i Sverige som styr behov, utan det är det verkliga behovet hos den enskilda individen. En kvinna som har bott i Sverige i femton år kan ha exakt samma behov som den nyanlända.

Det förekommer språkförbistringar. Bland de organisationer, myndigheter och andra enskilda och grupper som arbetar med integration verkar det råda olika uppfattningar om vad begreppet integration betyder samt vad integration innebär.

Rekryteringen av deltagare fungerade inte som tänkt. Det är många aktörer, som med olika syften, arbetar med integration. På skalan finns allt från företag med vinstintresse till helt ideella krafter. Det finns därför tyvärr en viss konkurrenssituation mellan aktörerna och personliga kontakter är avgörande.

Det saknas en kartläggning över vilka aktörer och verksamheter som arbetar med integrationsfrågor, hur många anhöriginvandrare som finns i Värmland/Sverige och hur deras situation ser ut. Det saknas också en plattform/samordningsfunktion som skulle kunna fungera som ett stöd för alla som på något sätt arbetar med integration.

Tidigare studier visar att anhörig invandrade kvinnor kan hamna i utsatta situationer och vara styrda och kontrollerade av sina män. Projektet fick kontakt med kvinnor som visade intresse för att delta men som senare blev hindrade av sina män. För att nå de mest utsatta kvinnorna inom målgruppen anhörig invandrade kvinnor, måste andra eller ytterligare metoder användas. Särskilda insatser krävs för att nå de män som hindrar kvinnor att delta.

Arbetet med att rekrytera lämpliga mentorer och att matcha mentorer med adepter tar lång tid och kräver stora resurser. Pågående mentorskap kräver också mera resurser och stöd än vad som antogs och tydlighet gällande uppdrag, roller och upplägg. Mentorerna måste känna stöd i sin roll.

Det stora förtroendet mellan deltagare och ledning är både en tydlig framgångsfaktor och även en lärdom. Kursledaren kan för vissa deltagare vara den enda kontakten utanför hemmet och får på så sätt en mycket stor arbetsbelastning samt måste vara

beredd att ständigt ta emot telefonsamtal och SMS om både små och stora livsavgörande frågor. Det är svårt att sätta gränser för engagemang.

Ta konsekvenserna av att jobba med utsatta människor – gör en handlingsplan för krissituationer.

Det har varit svårt att använda skriftliga enkäter. En orsak till att det misslyckades att få fram åsikter via skriftliga enkäter var att de flesta kvinnor kopplade enkäter till politik. I deras respektive hemländer fungerar enkäter som något där det inte är lämpligt att framföra egna åsikter, framför allt inte negativa sådana.

Allmängiltiga projekterfarenheter:

- Dokumentera systematiskt och noggrant inför eventuellt byte av projektpersonal.
- Gör en handlingsplan för att hantera eventuella konflikter i grupperna.
- Begränsa antalet deltagare.
- Anta inte att deltagarna finns kvar i flera år. Det är positivt när deltagare förvinner till jobb och utbildning.
- Allt bör inte vara gratis för projektdeltagarna. Vi tror att det kan vara fel att ge deltagarna uppfattningen att allt är fritt från kostnader.

FÖRSLAG OCH UTVECKLINGSSOMRÅDEN

Projektets tre ben - Samhällsinformation, Dramapedagogik/Estetiska lärprocesser och Mentorskap - har visat sig vara en bra väg till integration.

SV vill vidareutveckla metodiken till att än mer anpassas till arbetsmarknadsåtgärder då vi genom projektens resultat kan se att SV och folkbildningens pedagogik kan spela en viktig roll för de individer som är nya i Sverige. Vi planerar att utveckla metodiken i samverkan med bl.a. Arbetsförmedlingen, kommunernas arbetsmarknadsenheter och socialförvaltningar för att sprida denna i sammanhanget mycket nyskapande metodik och visa att den kan göra skillnad för individen.

Vi är också intresserade av att bredda målgruppen för metodiken som exempel till kvinnor inom etableringen. (Den 1 december 2010 trädde lagen (2010:197) om etableringsinsatser i kraft. I och med den nya lagen övertog Arbetsförmedlingen det samordnande ansvaret för nyanlända från kommunerna i den så kallade etableringsreformen. Syftet med etableringsreformen är att påskynda och underlätta nyanländas etablering i arbetslivet.)

Vi vill ha ett samarbete med våra grund- och samarbetsorganisationer där tanken är att de deltagande kvinnorna ska kunna erbjuda cirkelverksamhet för medlemmar i

organisationerna. Syftet är att lyfta fram att deltagarna är individer med egna unika resurser, och också dra nytta av SV som organisation och våra nätverk.

Omvänt mentorskap. De deltagare som är intresserade skulle kunna vara mentorer till andra i samhället som saknar de erfarenheter och kunskaper som deltagarna har.

För att nå de mest utsatta kvinnorna inom målgruppen anhörig invandrade kvinnor, måste större resurser och andra metoder användas. Exempel på metoder är ökad samverkan med andra aktörer och anordnade grupper för männen i fråga för att informera om vikten av integration.

Det finns ett behov av samhällsinformation bland anhöriginvandrare som vistats i Sverige under längre tid än fem år.

Det finns ett stort utvecklingsbehov av samarbetsformer för alla aktörer som på något sätt arbetar med integration. Det torde också motverka en osund konkurrenssituation mellan aktörer och i stället uppmuntra och underlätta samarbete.

En tanke som dök upp när en av kursdeltagarna fick arbete som personlig assistent är att kartlägga behovet, nu och i framtiden, av flerspråkiga personliga assistenter. Intervju med enhetschef på en kommun ger vid handen att detta behov kan finnas och kan väntas öka och därmed är ett utvecklingsområde.

Svensk 1900-talshistoria fram till idag är ett område som i hög grad kan utvecklas. Intresset från deltagarna är stort då de inte hade någon kunskap alls om Sveriges historia. Vi tror det är viktigt med kunskap om världens historia för en bättre integration, liksom det omvända förhållandet med information om andra länders kultur och historia. Detta ligger också inom Europeiska unionens elva grundprinciper för integration.

Att läsa kartor och förstå vägbeskrivningar är också ett utvecklingsområde som är viktigt för integration och självständighet. Många deltagare kommer från länder där det inte finns tillgång till sådan information med anledning av att det är förbjudet för civilbefolkningen att ha tillgång till kartor. Geografi med en förståelse för var man befinner sig, avstånd till andra orter och platser, hur Sverige ser ut, gränser och avstånd till andra länder är ett viktigt men inte ett prioriterat ämne idag. Det är omöjligt att förstå och använda en turistkarta över den ort man bor på för många invandrare.

Enligt "Förening med förhinder – utlandsfödda i det civila samhället" från 2013 av Lisa Kings, är "*Trots en lång och förankrad föreningstradition är civilsamhället i Sverige ännu en relativt osynlig och slumrande resurs i integrationsarbetet*". En särskild ansats till samarbete med föreningar behövs.

Andra utvecklingsområden är:

- Naturen och allemansrätt. Naturkunskap samt kunskap om våra möjligheter att plocka bär och svamp.

- Arbetsrätt, fackföreningar och A-kassor.
- Enligt förslag från en deltagare framställa en sammanställning/register över kontakter som kan vara bra att känna till som nyanländ. med information om exempelvis ALMI, Arbetsförmedlingen, sjukvårdsupplysningen, skolor, politiska partier, föreningar och organisationer med mera.

VIKTIGA SLUTSATSER

Ta konsekvenserna av att jobba med människor som kan befinna sig i en utsatt och svår situation – gör en handlingsplan för krissituationer.

Invandrare är inte en homogen grupp och därför är naturligtvis inte heller "kärleksinvandrare" en grupp av unga utbildade thailändskor som samtliga är gifta med äldre män. Det är en schablonbild av "kärleksinvandrare" som inte existerar i verkligheten.

Varje individ har med sig erfarenheter och kompetens som är resurser i samhället. Varje insats skall vara anpassad till just den individen och utgå från dennes behov.

Gemenskap, trygghet och glädje i en grupp är nödvändiga förutsättningar för en framgångsrik inlärning.

Blandningen av samhällsinformation, dramapedagogik med estetiska lärprocesser och mentorskap har varit framgångsrik och har stor utvecklingspotential.

Projekt är viktiga men resultat och erfarenheter måste spridas och användas. Integration är ett långsiktigt arbete där alla aktörer måste samarbeta och involvera dem det berör. Det är inte "vi" som skall integrera "dem".

En plattform/samordningsfunktion fattas som stöd och inspiration för alla aktörer som på olika vis arbetar med integration.

De som är störst behov av stöd, både kvinnor och deras män, är svårast att nå. Därför behövs särskilda insatser för att nå dem.

Utvecklingsområden

Här nedan beskrivs inom vilka utvecklingsområden och vilken målgrupp som projektet har haft.

A	Ange med siffra 0 till 2 i vilken grad ert projekt arbetar inom följande utvecklingsområden (0=inte alls, 1=i viss utsträckning, 2=i stor utsträckning)	
⇒	1	Interkulturell och interreligiös dialog
⇒	2	Samhällsinformation och medborgarkunskap – värdegrunder
⇒	1	Familj – uppfostran – socialisering – alternativa arenor och nätverk
⇒	0	Informella integrations- och försörjningssystem – incitamentsstrukturer
⇒	0	Kriminalitet, klass, kultur och etnicitet
⇒	1	Hälsa
⇒	0	Ungdomar

B	Ange med siffra 0 till 2 i vilken grad ert projekt arbetar med följande särskilda målgrupper: (0=inte alls, 1=i viss utsträckning, 2=i stor utsträckning)	
		Utveckling/anpassning av introduktionsprogram eller andra aktiviteter syftande till att tillgodose behov hos särskilda målgrupper av tredjelandsmedborgare:
⇒	0	- Äldre
⇒	0	- Personer med funktionsnedsättningar
⇒	2	- Kvinnor
⇒	0	- Analfabeter/lågutbildade
⇒	0	- Barn/ungdomar
⇒	0	- Annan särskild målgrupp, nämligen:
⇒	2	Deltagande som ett sätt att främja integrationen av tredjelandsmedborgare i samhället

C	Ange med siffra 0 till 2 i vilken grad ert projekt arbetar med följande verksamheter/aktiviteter (0=inte alls, 1=i viss utsträckning, 2=i stor utsträckning)	
⇒	2	Utveckling av metoder/indikatorer för uppföljning och utvärdering
⇒	2	Kartläggningar/analyser inriktade på särskilda målgruppers behov
⇒	2	Framtagning och utprovning av informationsmaterial och pedagogiska verktyg
⇒	1	Utveckling av kursplaner/moduler, utbildningsmaterial, lärarhandledningar o liknande
⇒	0	Transnationellt utvecklingssamarbete kring analyser och kartläggningar, utveckling av utvärderingsmetoder, indikatorer mm
⇒	0	Transnationellt samarbete kring utveckling/genomförande av utbildningar och andra riktade åtgärder/tjänster för tredjelandsmedborgare (även överföring av "lyckade modeller" mellan medlemsstater)

Underlag för redovisning av genomförda aktiviteter och deltagare

Tabell A är avsedd för beskrivning av sådana projektaktiviteter (utbildningar, transnationella utbyten etc.) för tredjelandsmedborgare som riktats till en avgränsad grupp deltagare.

Tabell B är avsedd för översiktlig redovisning av ”öppna” aktiviteter (informationsmöten, rådgivning etc.) vilka i huvudsak haft tredjelandsmedborgare som målgrupp.

A. Aktivitet/delprojekt för avgränsad grupp av deltagare Beskriv kortfattat typ av aktivitet, målgrupp, omfattning och tidsperiod (ex: "10 x 3 timmar samhällsinformation och medborgarkunskap för deltagare i alfabetiseringsundervisning, sept-nov 2012)	Antal deltagare						Kommentarer och förtydliganden	
	TOT	varav (exempel)						
		M än	Kv	Mä n	Kv	Mä n		Kv
16 veckors kurs enligt kursplan med samhällsinformation, dramapedagogik, mentorskap	32		32				Utförligt beskrivet under delmål ovan	
Fortsättningskurs med dramapedagogik	32		32				Utförligt beskrivet under delmål ovan	
16 veckors kurs som fick avbrytas	21		21					
Enkät samt dialogmöte	11	11						

B. "Öppna" projektaktiviteter (se instruktionen) Beskriv kortfattat typ av aktivitet, syfte och målgrupp (ex: "dialogseminarier som inslag i lärarutbildning")	Antal deltagare (ca)	Kommentarer och förtydliganden (Ex: "Medverkande från 7 olika tillfällen. Sammanlagt 140 inbjudna varav 89 infann sig. Stor uppskattning från de flesta deltagare.")
Slutseminarium	85	Mycket bra presentationer från de medverkanden kvinnorna inom målgruppen. En mycket bra dialog.

REFERENSER

Andersson, B. & Lundberg, M. (2000) *Våld mot invandrarkvinnor. Kvinnors berättelser och socialtjänstens strategier*. Research Reports, Network for Research in Criminology and Deviant Behaviour, Lunds universitet. <https://lup.lub.lu.se/search/publication/947513>

SOU (2012) *Kvinnor och barn i rättens gränsland*. SOU 2012:45. Regeringskansliet: Stockholm. <http://www.regeringen.se/sb/d/15640/a/195865>

Internetkällor

Wikipedia, www.wikipedia.se

Tema asyl och integration, www.temaasyl.se/Templates/Page.aspx?id=251